

«Για μια παιδαγωγική της μνήμης»

Ζέτα Παπανδρέου, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Διδακτικές προσεγγίσεις σε επίμαχα
και τραυματικά γεγονότα:
Η Σφαγή του Διστόμου (10 Ιουνίου 1944)

Παναγιώτης και Μαρία Σφουντούρη. Τα πεντάρφανα.
Φωτογραφικό Αρχείο, Μουσείο Μπενάκη

Οι διδακτικές μας προτάσεις είναι διαρθρωμένες στις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

- Τα αίτια της Σφαγής

- Ελλάδα – Γερμανία: Θέσεις και στάσεις αναφορικά με τα εγκλήματα του εθνικοσοσιαλισμού και την ηθική αποκατάσταση των θυμάτων
- «Δίστομο: Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον»

Με το φάσμα των διδακτικών προσεγγίσεων που παρουσιάζουμε αποσκοπούμε οι μαθητές/τριες:

α) Να αποκτήσουν με σφαιρικό τρόπο γνώση για:

τα αίτια της Σφαγής

τον τρόπο με τον οποίο οι επιζήσαντες διαχειρίστηκαν τις τραυματικές καταστάσεις που βίωσαν, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με τη διερεύνηση των σταδίων του πένθους που ακολούθησε η κοινωνία του Διστόμου, στα οποία περιλαμβάνεται η αποσιώπηση, η απώθηση, η σταδιακή αναθέρμανση του ενδιαφέροντος και, τέλος, η έκρηξη της μνήμης σχετικά με το θέμα

τις μορφές που έλαβε η κληροδοσία της ενοχής / ευθύνης (για τους απογόνους των θυτών) ή της οδύνης (για τους απογόνους των θυμάτων)

β) Να αντιληφθούν τη σημασία της πολυπρισματικής εξέτασης των ιστορικών γεγονότων, όταν με τη συνεργασία τους σε ομάδες θα είναι σε θέση:

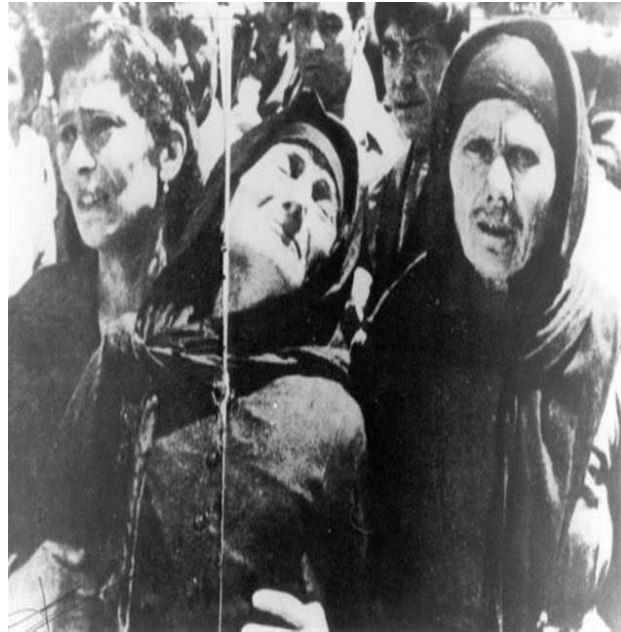
να συγκεντρώσουν σχετικό με το θέμα τους υλικό μέσω βιβλιογραφικής, κυρίως, έρευνας

να επεξεργαστούν αντικρουόμενες πηγές

να δημιουργήσουν δρώμενο, κολλάζ, γλυπτό σχετικό με το θέμα τους

γ) Να κατανοήσουν την αξία της επεξεργασίας του ιστορικού παρελθόντος μέσω μιας προοπτικής ηθικής αποκατάστασης των θυμάτων και διεκδίκησης ενός φιλειρηνικού μέλλοντος.

Ιστορικό – πολιτισμικό τραύμα και μνήμη

Η ροδόσις υομόττιδ πτ όττμ ήγοφν .Είνι στ πίπο στ υομόττιδ υομόττιδ υομόττιδ

Συχνά οι τοπικές κοινωνίες που υπέστησαν τη γερμανική θηριωδία διχάζονται, αδυνατούν να διαχειριστούν το συναισθηματικό βάρος της τραγωδίας και παράλληλα προσπαθούν να κατανοήσουν τα αίτια της καταστροφής, αποδίδοντας τις ευθύνες όχι μόνο στους κατακτητές, αλλά και σε ομάδες Ελλήνων που ήταν ενταγμένοι στην Αντίσταση.

(διαιρεμένη μνήμη)

1^η διδακτική ενότητα: Τα αίτια της Σφαγής

Προτείνουμε οι μαθητές να επεξεργαστούν το συγκρουσιακό θέμα **«Έχουν οι αντάρτες μερίδιο ευθύνης για τη Σφαγή στο Δίστομο;»**.

- **1ο βήμα:** Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετά μία πηγή και καταγράφει την οπτική που παρουσιάζεται σε αυτήν.
- **2ο βήμα:** Σε ένα λευκό χαρτί το οποίο τοποθετούν στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης αρχίζουν να σημειώνουν με μορφή σχεδιαγράμματος βασικές παραμέτρους του θέματος, καθώς και επιπλέον στοιχεία που συνδέονται με αυτές.

1ηπηγή

«Κατ' αρχήν οι Γερμανοί ξεκίνησαν από τη Λιβαδειά μαζί με τους ντόπιους ταγματασφαλίτες συνεργάτες τους με προκαθορισμένο σχέδιο για βιαιοπραγίες, αρπαγές, συλλήψεις και δολοφονίες αμάχων, για την κατατρομοκράτηση του πληθυσμού των γύρω χωριών, και συγκεκριμένα του Διστόμου και του Στειριού τα οποία ήταν καλά οργανωμένα από το ΕΑΜ [...]. Ακόμα, ήθελαν να κάμουν και μια γενικότερη επίδειξη δυνάμεως, για να τονώσουν το ηθικό τους, μια που βρισκόμασταν στο 1944 και το έδαφος είχε υποχωρήσει πολύ κάτω από τα πόδια τους (απόβαση Νορμανδίας, προέλαση του Σοβιετικού Στρατού στην Ευρώπη και τη Βαλκανική). Το δολοφονικό τους σχέδιο μπήκε σ' εφαρμογή πολύ πριν φτάσουν στον αντικειμενικό τους στόχο. Φτάνοντας στην τοποθεσία "Τσέρες", πολλά χιλιόμετρα πριν από το Δίστομο, εκτέλεσαν χωρίς αιτία και αφορμή 5 άτομα[...] Επίσης συνέλαβαν 12 άτομα[...] και τους πήραν ομήρους[...]. Μετά από αυτά έφτασαν στο Δίστομο [...]».

Νίκος Ασημάκης, «Η μάχη του Στειριού της 10ης Ιουνίου 1944 και η αλήθεια για τη Σφαγή του Διστόμου», περιοδικό *Εμβόλιμον* 21-22 (Ιούνιος 1994), σ. 50-55.

Για ποιους λόγους, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ν. Ασημάκη, οι Γερμανοί ήθελαν να ασκήσουν αντίποινα στο Δίστομο;

2η πηγή

«[...] Οι αντάρτες ποτέ δεν φαντάσθηκαν ότι οι Γερμανοί θα έσφαζαν τον άμαχο πληθυσμό, γιατί μέσα στο Δίστομο σφάχτηκαν και οικογένειες ανθρώπων που ήταν της οργανώσεως των ανταρτών. Οι αντάρτες δεν έπρεπε να κάνουν την ενέδρα μέσα σε κατοικημένη περιοχή, γιατί εάν οι Γερμανοί προχωρούσαν ένα χιλιόμετρο θα έσφαζαν το Στείρι. Μετά την αποχώρηση των Γερμανών από τον τόπο της μάχης, οι αντάρτες έπρεπε να τους πάρουν από κοντά μέχρι τα υψώματα του Διστόμου και να ρίξουν έστω και ένα πυροβολισμό, προς εκφοβισμό των δειλών Γερμανών [...]».

Γιώργος Νικολάου, *Η Σφαγή του Διστόμου*, Άμφισσα 1978, σ. 30.

Σύμφωνα με τον Γ. Νικολάου ποια ήταν η ευθύνη των ανταρτών;

3η πηγή

«Όσοι επέζησαν από τη μεγάλη Σφαγή κατέφυγαν εις τα βουνά για να ζουν μέσα στα σπήλαια, ως τρωγλοδύτες. Πολλοί κατέφυγαν στον Ελαιώνα και στην θέσιν Άγιος Μάμας. Εκεί κατέφυγα με τους γονείς μου και ο ίδιος. Όταν ξημέρωσε ενθυμούμαι ότι έκαναν καταμέτρηση των νεκρών. Την Κυριακή το βράδυ μείναμε σε μια σπηλιά με την οικογένεια του φαρμακοποιού, που εφονεύθη την άλλη μέρα. Σε δυο-τρεις μέρες οι αντάρτες έφεραν είκοσι μεγάλα σφαχτά προς διανομήν. Άλλοι πήραν κομμάτια κρέας και άλλοι αρνήθηκαν. Σε λίγο ήρθε και ο Ερυθρός Σταυρός, που μάζεψε τους τραυματίες και τους πήγε στη Λιβαδειά».

Γιώργος Νικολάου, *Η Σφαγή του Διστόμου*, Άμφισσα 1978, σ. 38.

**Τι σηματοδοτεί η βοήθεια που πρόσφεραν στους επιζώντες οι αντάρτες;
Γιατί πιστεύετε πως κάποιοι από τους επιζώντες αρνήθηκαν το φαγητό που τους προσφέρθηκε; Τι υποδηλώνει άραγε η άρνησή τους αυτή;**

2^{ος} κύκλος επεξεργασίας πηγών

Τώρα το ιστορικό πλαίσιο θα διευρυνθεί και οι μαθητές θα εργαστούν στο θέμα: **«Άσκηση αντιποίνων και ελληνική Αντίσταση»**. Μπορούν να διερευνήσουν: α) κατά πόσον οι ενέργειες της αντίστασης που πρόβαλαν οι ανταρτικές ομάδες ήταν αναπόφευκτες και β) κατά πόσον είναι δικαιολογημένη από κάποιες ομάδες ανθρώπων η απόδοση της ευθύνης στους αντάρτες για τη βία που άσκησαν οι Γερμανοί.

Τα στάδια εργασιών που προτείνουμε είναι τα ακόλουθα:

1ο στάδιο: Προσδιορισμός του θέματος: Βρίσκουμε περιπτώσεις από ελληνικούς τόπους, όπου η άσκηση γερμανικών αντιποίνων συνδέθηκε με αρνητικό τρόπο με τη δράση των ανταρτών (για παράδειγμα, Καλάβρυτα, Λυγκιάδες).

2ο στάδιο: Οι μαθητές σε ομάδες εργασίας μελετούν και σχολιάζουν τις πηγές που προτείνουμε και άλλες σχετικές με το θέμα που θα εντοπίσουν οι ίδιοι.

3ο στάδιο: Οι μαθητές συντάσσουν ερωτήσεις κατανόησης και εμβάθυνσης στο θέμα.

1η πηγή

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ηπειρώτικε λαέ!

Τα γερμανικά στρατεύματα υπεχρεώθησαν να καταστρέψουν τα χωριά σας, διότι υπεβοηθήσατε τους αντάρτας, οι οποίοι δολοφονικώς εφόνευσαν τους στρατιώτας μας.

Εις σας εναπόκειται να εμποδίσητε τους αντάρτας να μη επιτίθενται κατά των γερμανών στρατιωτών.

Άμα τη παρουσία ανταρτών οφείλετε ν' αναφέρητε αμέσως τούτο εις το πλησιέστερον γερμανικόν φυλάκιον.

Ούτω θα δυνηθούν τα γερμανικά στρατεύματα να εξασφαλίσουν την ζωήν, την οικογένειά σας και την περιουσία σας.

Τα γερμανικά στρατεύματα δεν ευρίσκονται εν Ελλάδι ως εχθρός του ελληνικού πληθυσμού. Οι μόνοι εχθροί μας είναι οι αντάρται, οι οποίοι διαταράσσουν την ησυχίαν και την τάξιν του τόπου.

Μη παρασύρεσθε από τα παραπλανητικά λόγια των ανταρτών, οι οποίοι είναι ανειλικρινείς απέναντί σας και σκέπτονται μόνον πώς να εξασφαλιστούν αυτοί οι ίδιοι.

Όταν πλησιάζουν τα γερμανικά στρατεύματα τρέχουν προτροπάδην να σώσουν την ζωήν των και σας αφήνουν μόνους αφού σας εκθέσουν διά των πράξεών των.

Εις το εξής πρέπει να καλλιεργήσετε αγαθάς σχέσεις με τα γερμανικά στρατεύματα διά την αποκατάστασιν της ησυχίας και τάξεως, αλλά κυρίως και προς το ίδιον ατομικόν σας συμφέρον.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Γερμανική προκήρυξη (Οκτώβριος 1943) μετά το πρώτο κύμα μαζικών αντιποίνων, όπως παρουσιάζεται στο: Χάγκεν Φλάισερ, *Στέμμα και σβάστικα. Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, 2ος τόμος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σ. 223.

Ήταν πράγματι στόχος του γερμανικού στρατού κατοχής στην Ελλάδα η προστασία της ζωής και της περιουσίας του τοπικού πληθυσμού, όπως ισχυριζόταν η ανακοίνωση;

2η πηγή

Ο κυρ Κώστας πάλι σωπαίνει, μα ο Γιάννης δεν τον αφήνει: «Και γιατί το έκαναν αυτό; Γιατί κάψανε τους Λυγκιάδες; Το ξέρεις;»

«Το 'καναν διότι οι αντάρτες είχαν σκοτώσει ένα Γερμανό αξιωματικό[...] Ήταν αντίποινα. Έτσι είπαν. Για αυτό είχαν εντολή να κάψουν τρία χωριά: τους Λυγκιάδες, το Στρούνι και το Πέραμα[...]».

[...]

Ο Γιάννης ρωτάει με πίκρα: «Μα καταλάβατε το γιατί; Σας είπαν τίποτα; Δηλαδή γιατί σας σκοτώνουν;»

Ο κύριος Ρούσκας συνεχίζει με σφιγμένα χείλη: «Πού να ξέρουμε τη γλώσσα; Αν ήταν ένας διερμηνέας, δε θα γινόταν το κακό. Τότες ήταν αυτό με το γάμο! Με το ψίκι και τη σημαία: δεν ήξεραν οι Γερμανοί τι γίνεται. Αν ξέραμαν εμείς να τους κουβεντιάσουμε, θα το εξηγούσαμε: άλλα έθιμα εμείς, άλλα έθιμα εκείνοι! Ήρθαν εκείνη την ημέρα οι Βλάχοι με το ψίκι να πάρουν τη νύφη. Οι Γερμανοί το είδαν από το φυλάκιό τους και νόμιζαν πως είναι αντάρτες. Κι έριξαν. Βάρεσε το πυροβολικό τους. Τότες οι Βλάχοι πήραν τη νύφη και γύρισαν πίσω. Και γλένταγαν αυτοί, ενώ εμείς ψηνόμασταν» [...].

Ο Γιάννης τρίβει το μέτωπό του: «Δε μου λες, δεν άκουσες ότι σκότωσαν έναν Γερμανό αξιωματικό[...] αυτός ο θάνατος του αντισυνταγματάρχη Ζάλμινγκερ δεν ήταν η αφορμή για τα αντίποινα κατά των Λυγκιάδων;»

«Τι να σου πω; Δεν ξέρω».

- **4ο στάδιο:** Εντοπισμός των σχετικών επιχειρημάτων από τους μαθητές.
- **5ο στάδιο:** Καταγραφή από τα κείμενα των σημείων εκείνων που οι μαθητές θεωρούν σημαντικά για τη διαμόρφωση της άποψής τους για το θέμα, καθώς και για τη συγκρότηση σχετικής επιχειρηματολογίας.
- **6ο στάδιο:** Εξέταση των θεμελιωδών παραδοχών.
- **7ο στάδιο:** Εξέταση του τρόπου αξιοποίησης των επιχειρημάτων τους.

8^ο στάδιο: Συμπλήρωση πίνακα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η συμπλήρωση του πίνακα από τους μαθητές θα μπορούσε να διαμορφωθεί ως εξής:

<u>Κατοχή</u>	υποδούλωση, φυλακίσεις, βασανιστήρια, λεηλασία εθνικής / αστικής περιουσίας
<u>Αντίσταση</u>	σαμποτάζ, εκτελέσεις Γερμανών
<u>Αντίποινα</u>	Αιχμαλωσία, ομηρία, εκτελέσεις
<u>Σφαγή του Διστόμου</u>	ενέργειες των Γερμανών, ενέργειες των ανταρτών

2 η διδακτική ενότητα: Ελλάδα – Γερμανία: Θέσεις και στάσεις αναφορικά με τα εγκλήματα του εθνικοσοσιαλισμού και την ηθική αποκατάσταση των θυμάτων

Οι μαθητές, μελετώντας τις πηγές που ακολουθούν, καλούνται να αξιολογήσουν κάποιες μεταπολεμικές αντιδράσεις και στάσεις σε ατομικό και πολιτικό επίπεδο στην Ελλάδα και στη Γερμανία. Όσον αφορά τη μεταπολεμική Ελλάδα, συζητούν:

α) τους λόγους για τους οποίους Έλληνες προπηλάκισαν αρκετά χρόνια μετά έναν Γερμανό τουρίστα σε χωριό που το 1943 είχαν καταστρέψει οι Γερμανοί,

β) πώς αισθάνεται ένας Έλληνας μετανάστης με καταγωγή από τόπο που πυρπολήθηκε από Γερμανούς, ο οποίος μεταπολεμικά βρέθηκε στη Γερμανία,

γ) τις οικονομικές και πολιτικές επιλογές των μεταπολεμικών ελληνικών κυβερνήσεων,

δ) τη στάση Ελλήνων συγγενών θυμάτων του ναζισμού απέναντι στην τοποθέτηση του γερμανικού κράτους για τα εγκλήματα του ναζιστικού παρελθόντος.

Αντιστοίχως, όσον αφορά τη μεταπολεμική Γερμανία, διερευνούν:

α) τη στάση απόστρατων μεραρχίας των Ες Ες, οι οποίοι, μέχρι το 1984, οργάνωναν συναντήσεις στην Βαυαρία και υπερασπίζονταν με σχετικές εκδηλώσεις τις ναζιστικές αντιλήψεις τους,

β) τη στάση των Γερμανών πολιτών που αναρωτήθηκαν τι έκαναν στον πόλεμο οι γονείς τους και που επιδίωξαν με ευθύ τρόπο να εξετάσουν ακόμα και σε διαγενεακό επίπεδο τις ευθύνες τους, σε αντίθεση με άλλους συμπολίτες τους που εξακολουθούν να υπερασπίζονται τη συμμετοχή των γονιών τους στα εγκλήματα του εθνικοσοσιαλισμού σαν να επρόκειτο για πατριωτικό καθήκον,

γ) τη στάση της μεταπολεμικής Γερμανίας απέναντι στους λαούς που υπέφεραν εξαιτίας του εθνικοσοσιαλισμού κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

«Ο πρώτος Γερμανός τουρίστας που ήρθε στους Λυγκιάδες ήταν ένα νέο παιδί. Αυτός όμως αισθανθήκε άσχημα όταν άκουσε τι είχε γίνει λίγα χρόνια πριν. Οι χωριανοί ήθελαν να τον κυνηγήσουν, να τον στείλουν στο διάβολο. Αυτός μιλούσε καλά τα ελληνικά και τους είπε: “Συγνώμη, μα ποια σχέση έχω εγώ με τα γεγονότα αυτά; Γεννήθηκα το 1950”. Σηκώθηκε και έφυγε αμέσως».

Ο Νίκος κοιτάζει τον παπά σαν να μη πιστεύει ό,τι άκουσε: «Αλήθεια λες;»

«Ναι, βεβαίως! Αλήθεια! Εγώ σ’ το λέω. Στην πλατεία ο μπαρμπα-Γιάννης όχι μόνο τον έβρισε – τον χτύπησε. Τότες ο νεαρός σηκώθηκε και έφυγε. Αλλά τι μπορούσε να κάνει;»

Ο πάτερ Χολέβας πάλι απευθύνεται σε μένα: «Μα κάτι άλλο ήθελα να σου πω. Κι εγώ πήγα μια φορά στη Γερμανία. Όταν έβλεπα άντρες μεγαλύτερους στην ηλικία, αισθανόμουν άσχημα. Αναρωτιόμουν αν κι αυτός υπηρετούσε στη Βέρμαχτ, αν ήτανε στο χωριό μας, αν συμμετείχε. Και σήμερα ακόμα σκέφτομαι τέτοια πράγματα».

Christoph U. Schminck-Gustavus, *Μνήμες Κατοχής III. Οι Λυγκιάδες στις φλόγες*, Ισνάφι, Ιωάννινα 2011, σσ. 77-78.

- Πώς αντέδρασαν κάποιοι κάτοικοι του χωριού στη θέα του Γερμανού; Τι προσωποποιούσε, ενδεχομένως, για αυτούς ο νεαρός Γερμανός τουρίστας;
- Σε ποιους λόγους οφειλόταν η δυσφορία που αισθανόταν ο πατήρ Χολέβας κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στη Γερμανία; Τη θεωρείς δικαιολογημένη;

Αγαπητές φίλες, αγαπητοί φίλοι στο Δίστομο,

Τι κάνετε; Με παρακαλέσατε να σας γράψω ένα άρθρο για το περιοδικό Εμβόλιμον πάνω στο θέμα «Τι σημαίνει για μένα, σαν Γερμανίδα, το Δίστομο;».

Πω, πω, δύσκολο! Σκέφτομαι το παρελθόν, πώς ξεκινήσαν οι σχέσεις μας και γενικά όλη την ιστορία μου με το Δίστομο. Αυτό ήταν πριν 14 χρόνια, το 1980. Ήρθαμε στο Δίστομο, σ' έναν ξένο τόπο, ξέροντας μόνο ότι εκεί είχε γίνει μία σφαγή από τα φασιστικά γερμανικά στρατεύματα.

Γνωρίζαμε ότι αυτή η μεραρχία των Ες Ες διοργάνωνε κάθε χρόνο σε μια κωμόπολη της Βαυαρίας μία συνάντηση (για τη διατήρηση της παράδοσης) μέχρι και το 1984.

Και εμείς θέλαμε να βοηθήσουμε με μια ομάδα πρωτοβουλίας που σκοπός της ήταν να απαγορευτούν αυτές οι συναντήσεις!

Λοιπόν τότε που πρωτοήρθαμε στο Δίστομο ανησυχούσα πολύ και απορούσα: Πώς θα μας αντιμετωπίσει ο κόσμος εκεί; Θα δεχτούνε να μιλήσουνε με μας τους Γερμανούς; Θα μπορέσουμε να πάρουμε πληροφορίες πάνω στο θέμα που μας ενδιαφέρει και που ίσως να μπορέσουν να μας βοηθήσουν στην απαίτησή μας να απαγορευτούν οι συναντήσεις των Ες Ες; Θα μάθουμε πώς αντιμετωπίζει ο κόσμος σήμερα τα γεγονότα του '44;

Φοβόμουνα για το τι θα συμβεί...

Σήμερα όταν έρχομαι στο Δίστομο έρχομαι σ' έναν τόπο που τον έχω συνηθίσει. Όλα μου φαίνονται γνωστά, δεν έχω την εντύπωση ότι έλειπα τόσους μήνες. Το νιώθω κάπως σαν πατρίδα μου[...]

Brigitte Spuller, περιοδικό Εμβόλιμον, 21-22 (1994), 155.

- **Ποια είναι η αντιπρόταση της Brigitte Spuller στη δράση των απόστρατων της μεραρχίας των Ες Ες;**
- **Ποιοι ήταν οι δισταγμοί της πριν από την πρώτη της επίσκεψη στο Δίστομο; Αποδείχθηκαν δικαιολογημένοι;**

«[...] η νέα Γερμανία σπανίως αντάμειβε την ψυχολογική και έμπρακτη επικουρία των Ελλήνων κυβερνώντων, οι οποίοι όχι μόνον επαινούσαν τη δημοκρατική αναγέννηση των Δυτικογερμανών, αλλά τους συνέδραμαν κιόλας να παρακάμψουν τους περιορισμούς και τις δυσμενείς διακρίσεις που τους είχαν επιβάλει οι Σύμμαχοι συνεπεία του χαμένου Πολέμου. Η στάση αυτή αξίζει να αντιπαραβάλλεται με τις περιπτώσεις άλλων πρώην γερμανοκρατούμενων κρατών, που με τη σκληρότερη στάση τους αποκόμισαν περισσότερα οφέλη κάθε μορφής [...]. Προφανώς, οι αξιωματούχοι της Βόννης συμπεράναν ότι δεν όφειλαν να ανταποδώσουν στους Έλληνες το φιλογερμανισμό των κυβερνώντων, αφού τον θεωρούσαν, όπως άλλωστε και το συγκριτικά χαμηλό ποσοστό γενικότερου αντι-γερμανικού [...] μίσους στα λαϊκά στρώματα, φυσιολογική απόρροια της οικονομικής εξάρτησης της Αθήνας, καθώς και των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής ιστορίας. Την “εξαιρετικά θάναυση Τουρκοκρατία” θεωρούσαν τον κύριο λόγο για τον οποίο οι Έλληνες έβλεπαν την ιστορία πιο μοιρολατρικά από τους λαούς της Βόρειας και της Δυτικής Ευρώπης».

Χάγκεν Φλάισερ, Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος στη Δημόσια Ιστορία, Νεφέλη, Αθήνα 2008, 531.

«[...] Δεν ήταν λοιπόν μόνον οι συντηρητικές κυβερνήσεις Παπάγου και Καραμανλή που υπέκυψαν σε αυτές τις πιέσεις στο βωμό της νέας φιλίας. Ήδη οι κεντρώοι προκάτοχοί τους είχαν επισημάνει την “γενικωτέραν ανάγκην προσαρμογής” του “ζητήματος της διώξεως των Γερμανών εγκληματιών πολέμου [...] προς τας εξελίξεις και κατευθύνσεις της εξωτερικής ημών πολιτικής ως και των συναφών προς ταύτην οικονομικών ζητημάτων μας” [...]. Εφόσον το Ελληνικόν Εθνικόν Γραφείον Εγκλημάτων Πολέμου δεν έδειχνε αρκετή κατανόηση, τον Μάιο του 1952 ο προεδρεύων Σοφοκλής Βενιζέλος απαίτησε “το συντομότερον [να] τεθή τέρμα εις μίαν κατάστασιν, η οποία ενώ ουδεμίαν πιθανότητα έχει να δώση την πρέπουσα ηθικήν ικανοποίησιν εις το εθνικόν αίσθημα, τουναντίον αποτελεί εμπόδιον εις την ανάπτυξιν των μετά των ενδιαφερομένων χωρών ημετέρων συμφερόντων”».

Χάγκεν Φλάισερ, Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος στη Δημόσια Ιστορία, Νεφέλη, Αθήνα 2008, 532.

«Τον Νοέμβριο του 1958, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, μετά από επίσκεψή του στη Βόννη, εξασφάλισε δάνειο 200 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων, επιπλέον οικονομική βοήθεια σε προμήθειες αγαθών αξίας 100 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων, καθώς και τεχνική βοήθεια».

«Ουδέποτε πλέον θα διαταραχθούν αι σχέσεις των δύο χωρών», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 1 (1959), Ειδική έκδοση: Ελλάς – Δυτική Γερμανία 1959, 3.

- Μελετώντας τις τρεις προηγούμενες πηγές, ποια είναι να συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν για τη στάση των μεταπολεμικών ελληνικών κυβερνήσεων όσον αφορά τη διεκδίκηση αποζημιώσεων για τα δεινά που υπέστη η χώρα μας στη διάρκεια της γερμανικής Κατοχής;
- Ποιες πολιτικο-οικονομικές προτεραιότητες προβάλλονται που υποβαθμίζουν κάθε διεκδίκηση;

Αφού οι μαθητές μελετήσουν τις πηγές, θέτουν διάφορα ερωτήματα. Συμφωνούν σε κάποιο που το θεωρούν κυρίαρχο. Ενδεικτικά προτείνουμε ως κυρίαρχο ερώτημα το ακόλουθο: «*Ποιες προϋποθέσεις και παραμέτρους θέτει η υλοποίηση της συμφιλίωσης στην περίπτωση του Διστόμου;*» Οι μαθητές εντοπίζουν στις πηγές που τους δόθηκαν σχετικές φράσεις που δίνουν απάντηση σε αυτό το ερώτημα και τις συμπληρώνουν στον πίνακα.

Συμφιλίωση	Προϋποθέσεις για την υλοποίησή της
Στάση πολιτών στην Ελλάδα	
Στάση πολιτών στη Γερμανία	
Στάση ελληνικών κυβερνήσεων	
Στάση γερμανικών κυβερνήσεων	

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και σε διδακτικό επίπεδο θεωρούμε πως είναι: α) η εξέταση της επίσημης μνήμης, το γεγονός, για παράδειγμα, πως η μεταπολεμική τακτική του ελληνικού κράτους αναφορικά με τη διεκδίκηση ηθικής και οικονομικής αποζημίωσης από το γερμανικό κράτος στις οικογένειες των θυμάτων έρχεται σε αντίθεση με το κοινό αίσθημα για δικαιοσύνη, και β) η επιδίωξη ηθικής αποκατάστασης των θυμάτων και των οικογενειών τους και συμφιλίωσης σε διαγενεακό επίπεδο θυμάτων και θυτών.

Θεωρούμε σημαντικό να δημιουργηθεί ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο διερεύνησης των όψεων και των επιπτώσεων που έχουν τα ακραία τραυματικά ιστορικά γεγονότα σε διαφορετικές ομάδες ανθρώπων, λαμβάνοντας υπόψη την εκτίμηση της Spínak πως, κατά την επεξεργασία του τραύματος, δεν μπορούμε να έχουμε την απαίτηση μιας παγκόσμιας κατανόησης και παραδοχής του. Το τραύμα έχει ιστορία και πολιτική διάσταση που δάσκαλοι και μαθητές δεν μπορούν να παραβλέπουν. Από το να αναφερόμαστε στα τραυματικά ιστορικά γεγονότα προσεγγίζοντάς τα ηθικολογικά ή σε ένα πλαίσιο άσκησης «συναισθηματικής ρητορικής», είναι προτιμότερο να διερευνήσουμε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους η οδύνη πολιτικοποιείται.

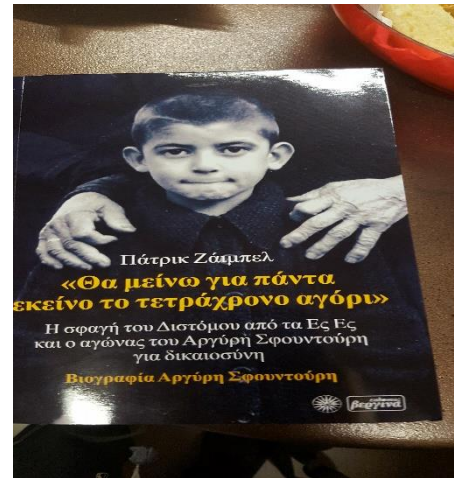
3 η Διδακτική ενότητα: «Δίστομο: Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον»

Οι μαθητές με την κατασκευή **«Το δέντρο του Διστόμου»** δημιουργούν σε συμβολικό επίπεδο μία «ιστορική γραμμή» των τελευταίων δεκαετιών για τον συγκεκριμένο τόπο. Φτιάχνουν ένα δέντρο και στις ρίζες, στα κλαδιά, στα φύλλα και στους καρπούς του κρεμούν ετικέτες με τίτλους, φωτογραφίες, συνθήματα, δηλώσεις που να αφορούν σημαντικά ιστορικά, οικονομικά, πολιτιστικά γεγονότα που σχετίζονται με το Δίστομο. Στις **ρίζες** και στον κορμό παρουσιάζουν φωτογραφίες του χωριού πριν από την 10η Ιουνίου 1944. Στα **χαμηλά κλαδιά**, γεγονότα που συνδέονται με τη Σφαγή, φωτογραφίες θυμάτων και επιζησάντων. Στα **πιο ψηλά κλαδιά και στα φύλλα** τη μεταπολεμική εικόνα του Διστόμου και της ευρύτερης περιοχής, την ανάπτυξή του, το εργοστάσιο της ΠΕΣΙΝΕ, το μαυσωλείο, τα μουσεία. Στους **καρπούς** του δέντρου κρεμούν φωτογραφίες γλυπτών και μνημείων, σημερινές φωτογραφίες του χωριού και ετικέτες με δηλώσεις/διεκδικήσεις για το παρόν και το μέλλον.

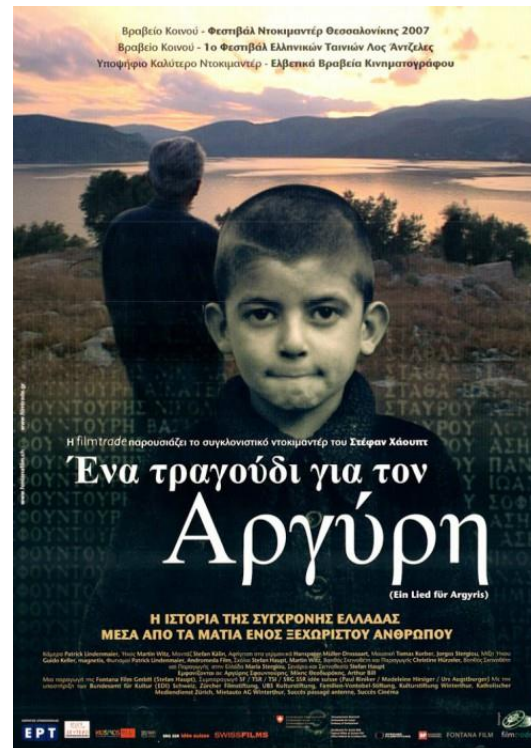

Αργύρης Σφουντούρης και Titus Milech, Café στον κήπο του
Νομισματικού Μουσείου, Μάιος 2017
(φωτογραφία: Ζέτα Παπανδρέου)

Η έννοια της «επανορθωτικής δικαιοσύνης» ως αντίπαλου δέους στον παροντισμό και στο καθήκον μνήμης – με τρόπο τέτοιο που να επικεντρώνεται στην επούλωση των ιστορικών τραυμάτων – έχει αποτελέσει σκοπό ζωής για τον Αργύρη Σφουντούρη, επιζήσαντα της Σφαγής του Διστόμου, και για τον Titus Milech, Γερμανό της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Το έργο και η στάση της ζωής τους αποτυπώνουν εύγλωττα τη μέριμνά τους για ουσιαστική συλλογική ιστορική επίγνωση.

Βλέπουμε αποσπάσματα από το ντοκιμαντέρ Ένα τραγούδι για τον Αργύρη τα οποία επικεντρώνονται: α) στο πώς ζει κανείς έχοντας τραυματικό παρελθόν, πώς το αποδέχεται και το επεξεργάζεται, β) στους τρόπους με τους οποίους μετατρέπεται το τραύμα σε προσωπική ενεργητική και υπεύθυνη στάση και γ) στις προοπτικές που δημιουργούν οι κατάλληλες δράσεις που συνδέονται με ένα τέτοιο τραυματικό γεγονός.

Διαβάζουμε αποσπάσματα από το βιβλίο του Titus Milech *Ο τόπος του εγκλήματος. Γερμανία, η ανοίκεια πατρίδα*, στο οποίο θίγει το ζήτημα της συλλογικής ενοχής του γερμανικού λαού για τα εγκλήματα του εθνικοσοσιαλισμού, όπως επίσης την απουσία επιθυμίας εκ μέρους των συμπατριωτών του να εγκαταλείψουν την τακτική της απώθησης, της συγκάλυψης, της αυτοθυματοποίησης και του συμψηφισμού των δεινών που επέφερε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Συζητάμε τις σχετικές απόψεις του στη συνέντευξη που έδωσε το 2015 στη Ζέτα Παπανδρέου και παρουσιάζονται στο ΣΤ΄ κεφάλαιο του βιβλίου της *Τραυματική μνήμη και Δημόσια ιστορία: Δίστομο 1944 – 2018*.

Σε αποσπάσματα από το ντοκιμαντέρ «**Νεοναζί. Το ολοκαύτωμα της μνήμης**» του **Στέλιου Κούλογλου**, εντοπίστε

α) τους προβληματισμούς των μαθητών και των μαθητριών του Λυκείου Διστόμου σχετικά με τις ψήφους που απέσπασε η Χρυσή Αυγή από τον Δήμο Διστόμου στις εκλογές του 2012

και β) τυχόν ενδείξεις διχασμένης μνήμης για τα αίτια της Σφαγής του Διστόμου.

1^ο απόσπασμα 47.34 – 49.25

2^ο απόσπασμα 1.20.13 – 1.21.49

